

HIERONYMVS BOHEMVS, PRAGENSIS.

Jeroným Pražský: Intelektuál a moc

Petr Čornej

Jeroným Pražský: Intelektuál a moc

Petr Čornej

Navždy už bude ten druhý. Jako Jan Zajíc. O druhém se naštěstí ještě ví, kdo ale dnes zná jména dalších sebeupálených ze smutného roku 1969, třeba Evžena Plocka? A kdo ví o husitských mučednících, strávených ohněm v bouřlivé revoluční době nebo svržených do kutnohorských šachet? Čeští utrakvisté 16. století je stále uctívali, teprve po Bílé hoře zmizeli v zapomnění. Mistr Jeroným Pražský bude stále přítomen v Husově stínu, i když natrvalo zakotvil v dějinách. Ani letošní 600. výročí kruté smrti nadaného filozofa nepřináší změnu. Právě naopak. Vzpomínku na Jeronýmův mučednický skon téměř dokonale překrylo jiné významné jubileum, které slaví celý český stát a téměř celá střední Evropa - sedm set let od narození krále a císaře Karla IV., nejúspěšnějšího pozdně středověkého panovníka.

Dobových a vcelku věrných portrétů Otce vlasti se zachovalo několik, v případě Husa a Jeronýma si musíme vystačit se schematickými, v podstatě fiktivními podobami, jež s realitou nemají nic nebo jen velmi málo společného. Přesto písemné prameny alespoň naznačují, jak mistr Jeroným přibližně vypadal. V dospělosti byl silné, statné, ne-li robustní postavy a ostentativně nosil černý plnovous, který jej zdobil i v Kostnici. Znamená to, že ještě nešedivěl, sytou barvu nezměnilo ani utrpení v žaláři. Na vousu si zakládal. Snad jen jednou, při návštěvě polského krále Vladislava II. Jagellonského, vystoupil na veřejnosti s holou bradou, navíc nápadně oblečen. Vlasy mu pokrývala kožešinová čapka a pozornost přítomných upoutala červená suknice, v případě univerzitního mistra poněkud výstřední. Můžeme toliko spekulovat, zda se oholil úmyslně, aby se v pravoslavných oblastech Litvy, kam cestoval, odlišoval od pravoslavných popů. Ať už tomu bylo jakkoliv, Jeroným rád provokoval a těšilo jej, když okolí zaujal, často i za cenu drsného vtipu. Možná se

mu líbily ženy a on sám se zřejmě líbil ženám. Jak jinak si máme vysvětlit žertovně formulovanou otázku, kterou mu v rámci disputace, konané na počátku roku 1411, předložil k řešení mistr Jan Hus. Betlémského kazatele zajímalo, jak si Jeroným poradí s problémem, zda poupě lilie (tento obecně srozumitelný symbol cudnosti a čistoty, odkazující ve vyšším významovém plánu k Bohorodičce a Zvěstování) rozkvetne rychleji v rukou panny. Univerzitní mistři se navzájem dobře znali, takže Husova narážka nebyla úplně nevinná. Jejím hlavním cílem ovšem bylo poškádlit přítele a pobavit učené shromáždění. Víme také, že Jeroným patřil (na rozdíl od Jakoubka ze Stříbra) k výborným zpěvákům, dokonce skládal duchovní písně (dosud se ale žádnou nepodařilo identifikovat) i časové popěvky. Z jeho dílny se značnou pravděpodobností pochází známá husitská píseň *Slyšte, rytíři boží*. Prokazoval tedy nesporné múzické sklony, takže rozhodně nepůsobil dojmem sucharského filozofa. Nezkrotný temperament a smysl pro humor jej i ve zralých letech více přibližovaly rozpustilému studentskému živlu než generačním vrstevníkům z akademického světa.

Určující přívlastek, který se stal pevnou složkou jména, vypovídá o místě Jeronýmova narození. Podle údaje Petra z Mladoňovic, Husova i Jeronýmova evangelisty, poprvé otevřel oči na Novém Městě pražském. Datum lze pouze odhadovat, logická rekonstrukce jej klade do roku 1378 či 1379. Otec se jmenoval Václav. Zda byl totožný s Václavem češířem, na počátku 15. století majitelem domu na pražském Starém Městě, se zatím nepovedlo bezpečně prokázat. Právě ve Václavově staroměstském příbytku pronesl (snad roku 1401) Jan Hus v přítomnosti Jeronýma Pražského, kramáře Kříže, spoluzakladatele Betlémské kaple, a několika dalších osob výrok, jímž s osmiletým časovým odstupem bagatelizoval represivní zásahy krále Václava IV. proti vysokým církevním hodnostářům z okolí arcibiskupa Jana z Jenštejna, tedy i proti generálnímu vikáři Janovi z Pomuka. V každém případě byl Jeronýmův otec etnický Čech, stejně tak matka, jejíž jméno neznáme. Jinak by totiž Jeroným nemohl vystupovat jako *purus Bohemus*, tj. čistý (respektive ryzí) Čech. Ostatně svatý Jeroným (Hieronymus), rodák z dalmatského Stridonu, byl dle (chybného) středověkého mínění Slovan, který jako první přeložil Písmo svaté do slovanšského jazyka. Ve skutečnosti patřila tato priorita až svatým Konstantinovi (Cyrilovi) a Metodějovi, Řekům, o nichž ale pořád s jistotou nevíme, zda se jim podařilo převést biblický text do staroslověnštiny v úplnosti. Kult svatého Jeronýma byl v novo-

městském prostředí živý. Šest či sedm let před narozením pozdějšího husitského mistra byl 29. března 1372 v sousedství Dobytčího trhu (nynějšího Karlova náměstí) slavnostně dokončen chrám zasvěcený Panně Marii a slovanským světcům Jeronýmovi, Cyrilovi, Metodějovi, Vojtěchovi a Prokopovi. Benediktinskému klášternímu komplexu, jehož součástí svatyně tvoří, se dodnes říká Na Slovanech, eventuálně Emauzy. Ač kult sv. Jeronýma osobně podporovali císař Karel IV. a jeho proslulý kancléř Jan ze Středy, nebylo křestní jméno Jeroným v Čechách příliš frekventované a nejvíce se vyskytovalo v Praze.

Jeroným Pražský byl o osm či devět let mladší než Jan Hus. To je i není mnoho. Jedno však bylo podstatné. Na rozdíl od Husa, který svá první léta prožil ještě za vlády Karla IV., Jeroným znal toto období, s postupem času stále více idealizované, už jen z vyprávění. Přesto oba patřili ke generaci, která se v čase dospívání musela vyrovnávat s hromaděním negativních jevů, především s krizí, do níž institucionální církev uvrhlo v září 1378 velké papežské schisma, a rovněž se zahraničně politickým i vnitřním oslabením českého státu, destabilizovaného střetnutím mezi králem Václavem IV. a opoziční vysokou šlechtou. Byla tak nucena, pokud projevovala zájem o veřejné dění, hledat odpověď na otázku, jak neutěšený stav překonat. Bez nalezení cesty z labyrintu dvojpapežství a obnovení církevní jednoty postrádali věřící pevnější naději na spasení. Nikdo totiž nemohl bezpečně říci, který papež je pravý a zda rozhádaná a rozštěpená církev plní své hlavní poslání.

Mladý Jeroným pravděpodobně zahájil studia na škole u některého z pražských kostelů (v souměstí nad Vltavou bylo tehdy takových vzdělávacích zařízení téměř dvacet), aby se přibližně v polovině devadesátých let zapsal na artistickou fakultu pražského vysokého učení. V době univerzitních studií snad pobýval (leč svědectví není průkazné) v koleji krále Václava na dnešním Ovocném trhu, snad jako famulus některého z mistrů. To vše jsou ale pouhé domněnky. Poprvé se Jeroným Pražský objevuje v písemných pramenech v září 1398, kdy před čtyřčlennou komisí, složenou ze samých německých mistrů, složil bakalářskou zkoušku. To ještě netušil, že dva z examinátorů (Ludwig Meistermann a Walter Haraser) budou zanedlouho patřit k jeho ostrým názorovým protivníkům. Zatím se mohl opájet úspěchem. Jeho studijní výsledky byly bez nadsázky skvělé, neboť při bakalářské promoci (nazývané determinace) zaujal druhé místo z celkového počtu sedmadvaceti absolventů. Do budoucna to nemuselo nic znamenat, třesnutě talentovaných mladíků,

kteří nenaplnili předpoklady, známe spoustu. Jeroným ale nezklamal. Jeho promotorem byl, stejně jako v Husově případě, český mistr Jan z Mýta. Ještě jedno datum z Jeronýmova mládí zřejmě známe. Je jím 11. březen 1402, kdy byl v břevnovském klášteře vysvěcen na akolytu Jeroným Václavův z Prahy. Pravděpodobnost chybné identifikace není příliš vysoká. Jáhnem ani knězem (presbyter) se Jeroným nestal, život sešňěrovaný pevnými pravidly ho nepřitahoval.

Mýlí se každý, kdo předpokládá, že bakalář Jeroným následoval Jana Husa či Jakoubka ze Stříbra a pilně usiloval o dosažení hodnosti mistra svobodných umění. Soustředění a soustavná činnost nepatřily k jeho přednostem. Byl energický, temperamentní a nekoncentrovaný. To není zrovna vizitka učence. Podíváme-li se na Jeronýmovo dílo, jsme až zaskočení, jak je útlé. Zahrnuje pouze několik textů a i se zachovaným torzem korespondence a s komentáři editorů se hravě vměstná do nevelké knížky. To je rozdíl v porovnání s Husem, jehož dílo je v kritickém vydání rozvrženo do pětadvaceti svazků, i Jakoubkem, autorem monumentálního *Výkladu na Zjevení sv. Jana*, vůbec nejrozsáhlejšího díla husitského písemnictví. Jak tuto skutečnost vysvětlit? Asi jediné tím, že Jeroným byl filozof sokratovského typu, jehož doménou je dialog, disputace, polemika, zkrátka názorový střet, nikoliv trpělivé vysedávání nad rukopisy v tichém zákoutí. Svým způsobem respektoval charakter středověké filozofie, spočívající na dialektice jako výchozí i určující metodě. Kontaktům s učením se nevyhýbal, ba přímo je vyhledával, zároveň však nepohrdal ani obyčejnými lidmi, na něž většina tehdejších intelektuálních snobů hleděla svrchu. Hlavním vnějším znakem Jeronýmova počínání byl neklid, pohyb, nikde dlouho nevydržel a pořád musel cestovat. Mezi husitskými vzdělanci působil, řečeno současným výrazem, jako globetrotter.

Téměř okamžitě po bakalářské promoci se vypravil do anglického Oxfordu. Nikoliv ale, aby na prestižní univerzitě získal mistrovský gradus, nýbrž za Johnem Wyclifem, přesněji řečeno za jeho spisy, které mezi českými mistry a bakaláři na artistické fakultě pražské univerzity vzbudily nadšený zájem. Filozofické názory zesnulého oxfordského profesora a jejich možnou aplikaci považovali za účinný recept na tíživé neduhy křesťanské církve i společnosti. Proto je toužili poznat vcelku. Za několikaměsíčního pobytu v Oxfordu, kam dorazil nejspíš roku 1399, přepsal Jeroným stěžejní Wyclifovy texty *Dialogus* (obsahující konkrétní principy nápravy církve a křesťanské society), vysoce teoreticky pojatý *Triologus*, zaměřený k výkladu

filozofických a teologických problémů, a zřejmě také práce *De simonia* (O svatokupectví) a *De eucharistia*, zdůvodňující remanenční stanovisko. Tím splnil hlavní cíl své cesty, aniž vážně pomýšlel na složení mistrovských zkoušek, na které by se tu musel připravovat tři roky. Ještě v jednom směru mu anglická zkušenost přinesla užitek. V ostrovním království zažil počátky protiwyclifského tažení, iniciovaného canterburským arcibiskupem Thomasem Arundelem. Byla to první výstraha určená přesvědčeným wyclifistům, jež ale Jeronýmův upřímný obdiv pro „evangelického doktora“ nikterak neumenšila. S financováním anglického pobytu potíže neměl. Mohl využít dobrodiní někdejšího pražského scholastika mistra Vojtěcha Raňkova z Ježova, který zřídil nadaci určenou pro podporu českých scholárů v Oxfordu a na pařížské univerzitě, pokud byli po obou rodičích etnickými Čechy.

Pro českou reformní skupinu, spjatou s pražským vysokým učením, mělo důkladné poznání Wyclifových spisů vpravdě epochální význam. Získalo v nich instrukci, z které se postupně zrodil husitský program. Na Jeronýmově příkladu se zároveň vyjevuje zajímavý moment širší platnosti. Přední čeští filozofové obvykle nebývají originálními mysliteli, více vynikají v úloze porozumivých interpretů. To postřehli již protivníci husitské reformy, často opakující argument, že čeští wyclifisté ve svém narcismu nepochopili v úplnosti myšlenky vzniklé ve vyspělejších (tj. západoevropském) kulturním prostředí a v naivním domnění, že dosáhnou světovosti, podlehli špatným vlivům z ciziny. Italský humanista Enea Silvio Piccolomini a čeští katoličtí kronikáři 16. století (kupříkladu Václav Hájek z Libočan) sice nepouškovali výroky německého publicisty Dětricha z Niemu (Dietrich von Nieheim) o české podřadnosti a oceňovali Husovu i Jeronýmovu nespornou inteligenci, již však oba bystrí muži zapojili do služeb veskrze chybných a bludných názorů. Poznatky o filozofické nepůvodnosti platí, byť se řadě lidí nemusí líbit, také o proslulém Jeronýmově štítu víry, s jehož pomocí (respektive též odkazem na trojí skupenství vody) objasňoval podstatu Svaté Trojice. Přehledná česká zpracování dějin filozofie stále prohlašují štít víry za Jeronýmův přínos. Jak ale přesvědčivě doložil František Šmahel, v Anglii přelomu 14. – 15. století bylo toto vysvětlení zcela běžné a dosud je nacházíme v obrazovém provedení v četných sakrálních stavbách i rukopisech.

Ani po návratu z Anglie se Jeroným v Čechách dlouho nezdržel. Snad už v průběhu roku 1403 podnikl pouť ke Svatému hrobu, již někteří badatelé kladou až do roku 1408. Nejistotu způsobily nepřesné formulace v materiálech kostnic-

Podle jiného očitého svědka, Ulricha Richental, umíral déle než Hus, strašlivě trpěl a dokud plameny neudolaly jeho objemné tělo, příšerně křičel. Jeronýmovy smrti litoval nejen humanista Poggio, ale také mnozí učenci přítomní na koncilu. Považovali ho za vzdělanějšího, než byl Hus.

Zřejmě o necelých šest týdnů později, v první výročí Husovy smrti, pronesl mistr Jakoubek ze Stříbra pravděpodobně v Betlémské kapli slavnou řeč na paměť nových, tj. husitských mučedníků. Perikopu zvolil z Matoušova evangelia (5,10): „Blahoslavení, kteří protivenství trpí pro spravedlnost.“

Dějiny jsou plné nedorozumění. Místo Jeronýmova mučednického skonu známe přesně, ale přesné místo narození čtyřnásobného mistra sedmi svobodných umění nikoliv. Víme jen, že novoměstský dům čp. 672 na nároží Řeznické ulice zcela jistě nestojí na místě příbytku Jeronýmových rodičů. To až kronikáři 16. století způsobili omyl, který se v obecném povědomí dodnes udržuje jako nesporný historický fakt. Přesto jsou důvody, proč zde hledíme s pohnutím na Jeronýmovu pamětní desku, dílo Františka Bílka z roku 1916, srozumitelné. Vzdáváme tím úctu velkému novoměstskému rodákovi, který navždy, vzdor pohnutému osudu, bude ten druhý.

Prameny

Documenta Mag. Joannis Hus vitam, doctrinam, causam in Constantiensi concilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403 – 1418 motas illustrantia, ed. Franciscus Palacký. Pragae: Fridericus Tempusky 1869.

Fontes rerum Bohemicarum VIII. Historické spisy Petra z Mladoňovic a jiné zprávy a paměti o M. Janovi Husovi a M. Jeronymovi z Prahy, ed. Václav Novotný Praha: Nadání Františka Palackého 1932.

Hus a Jeronym v Kostnici, ed. Milada Nedvědová. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění 1953.

M. Jana Husi korespondence a dokumenty, ed. Václav Novotný. Praha: Komise pro vydávání pramenů náboženského hnutí českého 1920.

Magistri Hieronymi de Praga Quaestiones – Polemica – Epistulae (Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis 222), edd. František Šmahel – Gabriel Silagi. Turnhout: Brepols Publishers 2010.

Richental, Ulrich: *Kostnická kronika. Historické rozprávanie o meste, ktoré sa stalo stredom Európy, a čo to znamenalo pre Slovákov a Čechov*, edd. Mária Papsonová – František Šmahel – Daniela Dvořáková. Budmerice: Rak 2009.

Výbor z české literatury doby husitské. Svazek první, edd. Bohuslav Havránek, Josef Hrabák, Jiří Daňhelka a spolupracovníci. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1963.

Literatura

Bařtková, Růžena a kolektiv: *Umělecké památky Prahy. Nové Město pražské. Vyšehrad. Vinohrady (Praha 1)*. Praha: Academia 1998.

Betts, Reginald Robert: Jeronym Pražský. In: Betts, Robert Reginald – Fichelle, Alfred: *Tři stati o hnutí husitském (Doklady a rozpravy 7-8)*. Londýn: Ústav Edvarda Beneše 1952, s. 26-72.

Betts, Reginald Robert: *Jeronym Pražský*, *Československý časopis historický* 5, 1957, s. 199-226.

Bartoš, František Michálek: *Čechy v době Husově 1378 – 1415 (České dějiny II/6)*. Praha: Jan Laichter 1947.

Bartoš, František Michálek: *Husitská revoluce I. Doba Žižkova 1415 – 1426*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1965.

Braun, Karl-Heinz – Herweg, Mathias – Hubert, Hans W. – Schneider Joachim –

Zotz, Thomas (edd.): *Das Konstanzer Konzil 1414 – 1418. Weltereignis des Mittelalters. Essays*. Darmstadt: Konrad Theiss Verlag 2013.

Buck, Thomas Martin – Kraume, Herbert: *Das Konstanzer Konzil. Kirchenpolitik. Weltgeschehen. Alltagsleben*. Ostfildern: Thorbecke Verlag 2013.

Cermanová, Pavlína – Novotný, Robert – Soukup, Pavel (edd.): *Husitské století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2014.

Doležalová, Eva: *Stopy svatého Jeronýma v Čechách na konci 14. století*. In: Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi, edd. Eva Doležalová – Robert Novotný – Pavel Soukup. Praha: Filosofia 2004, s. 209-220.

Doležalová, Eva: *Světcenci pražské diecéze 1395 – 1416*. Praha: Historický ústav 2010.

Halama, Ota: *Svatý Jan Hus. Stručný přehled projevů domácí úcty k českému mučedníku v letech 1415 – 1620*. Praha: Kalich 2015.

Herold, Vilém: *Jan Hus a husitství*. In: Politické myšlení pozdního středověku a reformace (Dějiny politického myšlení II/2), edd. Vilém Herold – Ivan Müller – Aleš Havlíček. Praha: OIKOYMENH 2011, s. 237-320.

Kaminsky, Howard: *A History of the Hussite Revolution*. Berkeley and Los Angeles: California University Press 1967.

Mezník, Jaroslav: *Praha před husitskou revolucí*. Praha: Academia 1990.

Novotný, Václav: *M. Jan Hus. Život a dílo I/1 – I/2*. Praha: Jan Laichter 1919 – 1921.

Pavlíček, Ota: *Štít víry Jeronýma Pražského a praktické vyobrazení Nejsvětější Trojice na anglických praporech z přelomu středověku a novověku*. In: O felix Bohemia! Studie k dějinám české reformace, ed. Petr Hlaváček et alii. K počtě Davida R. Holetona. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze – Filosofia 2013, s. 81-89.

Šmahel, František: *Jeroným Pražský. Život revolučního intelektuála*. Praha: Svobodné slovo 1966.

Šmahel, František: *Husitská revoluce II. Kořeny české reformace*. Praha: Historický ústav 1993.

Šmahel, František: *Mistr Jeroným Pražský na soudu dějin*. In: Jan Hus na přelomu tisíciletí (Husitský Tábor – supplementum 1), edd. Miloš Drda – František J. Holeček – Zdeněk Vybíral. Tábor – Ústí nad Labem: Husitské muzeum - Albis international 2001, s. 313-324.

Šmahel, František: *Život a dílo Jeronýma Pražského. Zpráva o výzkumu*. Praha: Argo 2010.

Šmahel, František: *Jan Hus. Život a dílo*. Praha. Argo 2013.

Šmahel, František: *Alma mater Pragensis. Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha: Karolinum 2016.

Tomek, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy V*. Praha: František Řivnáč 1881.

Varcl, Ladislav (ed.): *Antika a česká kultura*. Praha: Academia 1978.